MEDIASAVODXONLIK VA AXBOROT MADANIYATI RIVOJLANISHINING JAMIYATDAGI O‘RNI

Odiljonov Oybek Otabek og’li
Namangan davlat pedagogika instituti talabasi
Ilmiy rahbar: Yoqubjonov Sherzod

Annotatsiya. Mazkur maqolada mediasavodxonlik va axborot madaniyatining jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni tahlil etilgan. Unda zamonaviy axborot makonida shaxsning to‘g‘ri fikrlashi, tanqidiy yondashuvi hamda yolg‘on axborotlardan himoyalanishida mediasavodxonlikning ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: mediasavodxonlik, axborot madaniyati, jamiyat, raqamli muhit, tanqidiy fikrlash, axborot xavfsizligi, yoshlar, internet, ijtimoiy tarmoqlar, ma’naviyat.

KIRISH

Zamonaviy davrda jamiyat taraqqiyoti axborot resurslari va kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanish darajasi bilan bevosita bog‘liq. Axborotlashgan jamiyat konsepsiyasi shuni ko‘rsatadiki, bilim va axborot strategik resurs sifatida iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy jarayonlarning asosiy harakatlantiruvchi kuchiga aylanmoqda.Raqamli texnologiyalar, internet va global kommunikatsiya vositalari inson faoliyatining barcha jabhalariga chuqur kirib bordi. Natijada har bir shaxs axborot iste’molchisi bo‘lish bilan bir qatorda, uni ishlab chiqaruvchi va tarqatuvchi subyektga ham aylandi. Bu holat esa axborot bilan ishlash madaniyatiga nisbatan yangi talablarni yuzaga keltirmoqda. Mediasavodxonlik tushunchasi aynan shu ehtiyoj natijasida shakllanib, u shaxsning axborotni izlash, saralash, tahlil qilish, baholash va undan ongli foydalanish kompetensiyalarini o‘z ichiga oladi. Axborot madaniyati esa shaxsning axborot muhitidagi xulq-atvori, etik normalarga rioya qilishi hamda axborotdan foydalanishdagi ijtimoiy mas’uliyatini ifodalaydi.

Ayniqsa, globallashuv jarayonlari va ochiq axborot makonining shakllanishi sharoitida yosh avlodning mediasavodxonlik darajasini oshirish dolzarb ilmiy va amaliy muommoga aylanmoqda,.Chunki yoshlar turli axborot oqimlariga eng tez ta’sirchan qatlam hisoblanadi.

Axborot makonining transformatsiyasi va yangi tahdidlar

Zamonaviy axborot makoni yuqori dinamiklik, interaktivlik va ochiqlik kabi xususiyatlar bilan tavsiflanadi. Internet tarmog‘i orqali axborot almashinuvi chegarasiz tus oldi. Biroq bu jarayon bilan bir qatorda qator salbiy tendensiyalar ham yuzaga kelmoqda. Xususan, dezinformatsiya, feyk yangiliklar, axborot manipulyatsiyasi va psixologik ta’sir texnologiyalari jamiyat ongiga sezilarli darajada ta’sir ko‘rsatmoqda. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, yolg‘on axborotlar ko‘pincha emotsional ta’sir kuchi yuqori bo‘lgani sababli tezroq tarqaladi va keng auditoriyani qamrab oladi. Bu holat jamiyatda noto‘g‘ri stereotiplar shakllanishiga, ijtimoiy beqarorlikka hamda axborot xavfsizligining zaiflashuviga olib kelishi mumkin.

Mediasavodxonlik tanqidiy fikrlash asosidir Mediasavodxonlik shaxsda tanqidiy fikrlashni shakllantirishning muhim vositasi hisoblanadi. Tanqidiy fikrlash – bu axborotni shunchaki qabul qilish emas, balki uni tahlil qilish, savol qo‘yish va mustaqil xulosa chiqarish qobiliyatidir, xolis xulosa chiqarishga intiladi.

Shu jihatdan, mediasavodxonlik nafaqat individual rivojlanish, balki demokratik jamiyatni shakllantirishning ham muhim sharti hisoblanadi.

Axborot madaniyati shaxsning axborot bilan ishlash jarayonidagi etik me’yorlarga amal qilishini nazarda tutadi. Zamonaviy jamiyatda har bir foydalanuvchi axborot tarqatuvchiga aylanganligi sababli, uning mas’uliyati ham ortib bormoqda. Axborot madaniyatining asosiy tamoyillari, ishonchli manbalarga tayanish; yolg‘on axborot tarqatmaslik,mualliflik huquqlariga hurmat bilan qarash; ijtimoiy tarmoqlarda muloqot madaniyatiga rioya qilish.Mazkur tamoyillarga amal qilinishi jamiyatda sog‘lom axborot muhitini shakllantirishga xizmat qiladi.

Mediasavodxonlikni rivojlantirishda ta’lim tizimi yetakchi o‘rin tutadi. Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, mediasavodxonlikni o‘quv dasturlariga integratsiya qilish yoshlarning axborot bilan ishlash kompetensiyalarini sezilarli darajada oshiradi. O‘zbekiston sharoitida ham bu yo‘nalishda tizimli ishlarni kuchaytirish zarur. Xususan:

– o‘quv dasturlariga mediasavodxonlik fanini kiritish;

– o‘qituvchilarning media kompetensiyasini oshirish;

– yoshlar o‘rtasida axborot xavfsizligi bo‘yicha targ‘ibot ishlarini kengaytirish. Shuningdek, oila va ommaviy axborot vositalari ham bu jarayonning muhim subyektlari hisoblanadi.

Bugungi kunda axborot makoni milliy xavfsizlikning muhim komponentiga aylangan. Axborot tahdidlari orqali jamiyat ongiga ta’sir o‘tkazish, ijtimoiy qarama-qarshiliklarni kuchaytirish mumkin.Shu sababli mediasavodxonlikni rivojlantirish: mafkuraviy immunitetni mustahkamlaydi;yoshlarni zararli g‘oyalardan himoya qiladi;milliy qadriyatlarni asrab-avaylashga xizmat qiladi. Bu esa o‘z navbatida barqaror va xavfsiz jamiyatni shakllantirishga yordam beradi.

Xulosa

Yuqoridagi ilmiy tahlillar asosida shuni xulosa qilish mumkinki, mediasavodxonlik va axborot madaniyati zamonaviy jamiyat rivojining strategik omillaridan biridir. Axborot oqimining keskin ortishi sharoitida shaxsning uni ongli ravishda qabul qilishi va tahlil qilishi uning ijtimoiy faolligi hamda intellektual salohiyatini belgilaydi. Mediasavodxonlikni rivojlantirish orqali, axborot tahdidlariga qarshi barqaror immunitet shakllanadi, yoshlarning tanqidiy fikrlashi rivojlanadi, fuqarolik jamiyati mustahkamlanadi, ijtimoiy barqarorlik ta’minlanadi.

Shu bois, mediasavodxonlikni rivojlantirish davlat siyosati, ta’lim tizimi va jamiyat institutlarining uzviy hamkorligi asosida amalga oshirilishi zarur. Bu esa Yangi O‘zbekiston sharoitida bilimli, ongli va mas’uliyatli avlodni shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilga adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. (2017). Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. Toshkent.
2. UNESCO (2019). Media and Information Literacy Curriculum for Teachers.
3. Potter W.J. (2013). Media Literacy. SAGE Publications
4. Castells M. (2010). The Rise of the Network Society.
5. Kellner D., Share J. (2007). Critical Media Literacy.
6. O‘zbekiston Respublikasi “Axborotlashtirish to‘g‘risida”gi qonuni.
7. Axborot xavfsizligi va raqamli madaniyat bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar to‘plami.